

UČILNICA V NARAVI POSAVSKIH KMETIJ

Učne kmetije v projektu Semena prihodnosti
– spodbujanje podjetništva mladih
in predstavitev modela učne kmetije

Tekst: Emilija Šterlek

Uredila: Jasmina Glibe, Mladinsko društvo Bistrica ob Sotli

Priročnik je nastal v sodelovanju: Občine Bistrica ob Sotli, Osnovne šole Bistrica ob Sotli, Osnovne šole Krmelj, Zavoda Otok, Mladinskega centra Krško ter kmetij Marof, Domitrovič in Jazbec

Fotografije: Arhiv projekta Semena prihodnosti – spodbujanje podjetništva mladih (Mladinsko društvo Bistrica ob Sotli)

Lektorirala: Zvonka Kajba

Oblikovanje: Uroš Zupan

Izdala: Občina Bistrica ob Sotli

Tisk: Oko print shop

Naklada: 500 izvodov

Bistrica ob Sotli, junij 2014

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje

Projekt Semena prihodnosti – spodbujanje podjetništva mladih je sofinanciran s pomočjo Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino informacij odgovarja Mladinsko društvo Bistrica ob Sotli. Organ upravljanja za Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007- 2013 je Ministrstvo za kmetijstvo in okolje RS.

UČILNICA V NARAVI POSAVSKIH KMETIJ

Učne kmetije v projektu Semena prihodnosti
– spodbujanje podjetništva mladih
in predstavitev modela učne kmetije

KAZALO

O UČNI KMETIJI	9
KMETIJA KOT OSNOVA ZA RAZVOJ UČNIH VSEBIN NA PODEŽELJU	11
POMEN UČNE KMETIJE ZA LOKALNO SKUPNOST IN PRIMERI DOBRIH PRAKS	15
RAZVOJ UČNIH KMETIJ V POSAVSKEM OKOLJU	19
MODEL UČNE KMETIJE	21
ZAKLJUČITI ALI NADALJEVATI?	31
UČNE KMETIJE PROJEKTA SEMENA PRIHODNOSTI – SPODBUJANJE PODJETNIŠTVA MLADIH	33
ŠOLARJI O UČENJU NA KMETIJI	39
PRILOGE	45
LITERATURA	57

PREDGOVOR

Ko smo v Mladinskem društvu Bistrica ob Sotli pred dobrima dvema letoma začeli z iskanjem semena, s katerim bi zasejali posavsko okolje, smo med množico možnosti, ki bi lahko obogatile naše podeželje, naleteli na učne kmetije. Z zavedanjem, da v mladih vejejo ideje, ustvarjalnost, želja po napredku in drugačen pogled ter na drugi stani kljub razmeroma visoki izobraženosti oteženo iskanje zaposlitve in udejanjenje karijerne poti v lokalnem okolju, smo v učnih kmetijah takoj zagledali seme, ki bi lahko bogato obrodilo.

Pri načrtovanju projekta Semena prihodnosti – spodbujanje podjetništva mladih smo izhajali iz potrebe po preverbi možnosti razvoja in delovanja učnih kmetij v okolju ter izoblikovanju modela učne kmetije. Ta bi bil v pomoč pri načrtovanju programa za zdaj še potencialnih učnih kmetij. Pri svojih aktivnostih smo tako ciljali predvsem na ugotavljanje pripravljenosti kmetij kot novega ponudnika izobraževalnih vsebin v okolju ter na šole kot uporabnika te ponudbe. Šole so z že obstoječimi projekti in programi vse bolj naklonjene spoznavanju lokalnega okolja in sodelovanju z različnimi sferami lokalne skupnosti. A vendar je učenje zaradi takšnih in drugačnih razlogov v večji meri še vedno omejeno v prostor znotraj šolskih zidov, medtem ko kapital okolja ponuja mnogo drugih možnosti. Kako je, ko šolarji učno snov, ki je v posameznih segmentih del učnega programa, spoznavajo v naravnem okolju in preko pristnega stika s kmetom? Šolarji lahko v procesu učenja rokujejo s predmeti, vonjajo, okušajo, tipajo, ustvarjajo, se igrajo, poskušajo, preizkušajo ...

Raziskave pravijo, da učenje na podlagi izkustva povečuje intelektualne sposobnosti pri učencih, spodbuja se notranja motivacija, lažje razumejo snov, otroci so dovtetnejši za spoznavanje novega. Če to učenje postavimo v naravno lokalno okolje, lahko zraven naštejemo še celo vrsto drugih pozitivnih učinkov (pridobivanje novih kompetenc in veščin, razvijanje sodelovanja, zdrav način življenja, povezanost in navezanost na podeželsko okolje, gradnja identitete, prispevek k razvoju podeželja in kmetij). Takšno učenje je torej vsekakor dobra popotnica za življenje, medtem ko kmetijam predstavlja eno izmed priložnosti za svoj razvoj.

Po dobrih dveh letih od samega začetka načrtovanja projekta in petnajstmesečnih projektnih aktivnostih, namenjenih krepitvi zaposlitvenih

možnosti na podeželskem okolju, razvoju učnih dejavnosti na kmetijah, seznanjanju mladih o pomenu zgodnjega načrtovanja učenja za poklicne poti ter razvoju podjetniških idej v podeželskem okolju je posavsko okolje predvsem po zaslugi lastnega interesa kmetije, najbrž je del k temu doprinesla tudi naša angažiranost, bogatejše za eno učno kmetijo. Kmetija Mihaele Jazbec poseduje znanje s širnih področij sonaravnega kmetovanja in gospodarjenja, ima znanje in izkušnje s področja pedagogike, ima izdelan obsežen program učnih vsebin in izoblikovano začetno sodelovalno vez s ciljnim skupinami. Lahko bi rekli, da kmetija nudi tisto, česar drugje kot na kmetiji pač ni mogoče pridobiti. Prav tako sta zametke učnih programov na kmetiji v projektu ustvarili kmetija Marof in kmetija Domitrovič. Obe ugotavljata, da so z delavnicami za otroke pridobili pozitivno izkušnjo, pomembno za razvoj same kmetije, ter da imajo na kmetiji dovolj bogato znanje in vsto dejavnosti, ki bi jih z izobraževanjem na kmetiji uspeli prenesti med ljudi.

S skupnimi močmi smo zmogli. Zahvaljujemo se predvsem projektnim partnerjem: OŠ Bistrica ob Sotli, OŠ Krmelj, Občina Bistrica ob Sotli, Mladinski center Krško, Društvo mladinski center Radeče, Zavod Otok ter kmetije Rogina, Jazbec in Domitrovič ter podpornikom projekta LAS Posavje, Ministrstvu za kmetijstvo in okolje, Evropskemu kmetijskemu skladu za razvoj podeželja ... Hvala kmetijam, da so nam in našim šolarjem odprla vrata in bila pripravljena ponuditi del svojega časa in znanja ter hvala šolam in učiteljem, ki so pozitivno naravnani do takšnih praks učenja. Iskrena hvala tudi vsem ostalim: prisluhnili ste nam in podprli naše ideje.

An abstract graphic consisting of several overlapping circles in various shades of green (light, medium, and dark) and white. The circles are arranged in a roughly circular pattern, with some overlapping others, creating a layered effect. The central white circle is the largest and contains the text.

O UČNI KMETIJI

Učne kmetije so kmetije, ki svojo kmetijsko dejavnost in proizvode dopolnjujejo z dopolnilno dejavnostjo na področju izobraževanja. Z izobraževalno dejavnostjo kmetija postane pedagoški prostor in preko izkustvenega učenja daje občutek povezanosti, pomaga pri gradnji identitete v lokalni skupnosti in trajno prispeva k boljšemu zdravju in počutju v okolju. Lastnik ali skrbnik učne kmetije je hkrati pedagog. Njegova naloga je, da obiskovalcem prenese medpredmetno znanje, obogateno z izkušnjami iz življenja. Medtem ko učenci v učilnici snov dojemajo na podlagi učiteljeve razlage, je na učnih kmetijah svet zaznavanja mnogo širši. Obiskovalci na učni kmetiji lahko spoznavajo, vonjajo, tipajo, okušajo, opazujejo, poskušajo, sodelujejo pri opravilih in so tako deležni neposredne izkušnje, ki je osnova za doživljanje, razumevanje ter pozitiven odnos do narave in okolja.

Na učnih kmetijah obiskovalci:

- spoznavajo, pridobivajo in krepijo spretnosti in veščine za delo v raznih segmentih družbe in gospodarstva;
- se seznanjajo s kulturno dediščino (običaji, navade, spretnosti in znanja obrti ...);
- spoznavajo pomen urejenosti kmetij ter urejenosti vasi;
- spoznavajo osnove gospodarske in socialne zakonitosti kmetijske pridelave;
- spoznavajo rastline in živali, vrtno rastline, okrasne rastline;
- spoznavajo pomen kmeta in kmetijstva;
- spoznavajo pomen ohranjanja okolja, kakovosti življenja, zdravega življenja;
- krepijo socialne veščine in pozitiven odnos do narave in okolja;
- razvijajo osebne lastnosti.

KMETIJA KOT OSNOVA ZA
RAZVOJ UČNIH VSEBIN NA
PODEŽELJU

Kmetijstvo ima posebno funkcijo tako v okolju kot družbi. Gre za eno najpomembnejših gospodarskih panog z večnamensko vlogo. V prvi vrsti kmetijstvo zagotavlja varno hrano in s tem zadovoljevanje ene izmed osnovnih potreb človeštva. V okolju kmetijstvo prispeva h kakovosti voda, zraka in biotski raznovrstnosti. Vplivi kmetijstva se kažejo tudi v podobi kulturne krajine, zdravju ljudi, zaposlovanju, poseljenosti in razvoju podeželja. V času gospodarskih sprememb so slednja področja ključna za načrtovanje prihodnjega razvoja slovenskega kmetijstva.

Kmetijska dejavnost v Sloveniji je v zadnjih desetletjih v upadu. Zmanjšuje se število kmetij, neugodna je velikostna posestna struktura, manj je delovno aktivnega prebivalstva v kmetijstvu. Takšna slika se odraža tudi v Posavju, kjer je od leta 2000 do leta 2010 prenehalo kmetovati 600 kmetijskih gospodarstev (10 odstotkov). Največji upad zaznavajo v velikostnem razredu kmetij, ki težko preživijo le iz kmetijske dejavnosti (2 do 5 ha KZU in 5 do 10 ha KZU). Na drugi strani je zaznati vse več kmetij, ki imajo v uporabi več kot 10 ha kmetijske zemlje. V letu 2010 je bilo v Posavju 104 kmetijskih gospodarstev z več kot 10 ha kmetijske zemlje v uporabi več kot leta 2000 (7-odstotno povečanje). Neugodna slika v kmetijstvu se kaže tudi v zmanjševanju števila aktivnih oseb v kmetijstvu. Na ravni Slovenije se je to v zadnjem desetletju znižalo za 19 odstotkov. Razvoj kmetijstva dodatno otežuje nizek nivo specializacije, kar onemogoča konkurenčnost kmetijstva.

Kmetije se razvijajo v tiste, ki povečujejo obseg pridelave in uvajajo tehnološke novosti, ter tiste, ki ohranjajo interes za obdelovanje zemlje iz neekonomskih razlogov. Slednje so oz. bodo podvržene postopnemu odmiranju ali pa bo interes obdelovanja zemlje družina na takšni kmetiji ohranila predvsem zaradi motiva samooskrbe, pridelave zdrave hrane in emocionalnega odnosa do zemlje.

V predpostavki o razvoju slovenskega kmetijstva iz leta 2003 (ocene so narejene za obdobje od desetih do dvajsetih let) lahko zasledimo razvojni scenarij, po katerem se kmetije diferencirajo v štiri skupine:

- kmetije, ki povečujejo svoj obseg in ta naj bi omogočal polno zaposlenost vsem aktivnim članom družine ali najemanje oz. redno zaposlovanje delovne sile;
- kmetije, ki razvojno težijo k obsegu proizvodnje, ki bo zagotavljal polno zaposlitev ali prioritetni dohodek enemu članu družine (klasične in mešane kmetije);
- kmetije, ki uspejo dosegati paritetni dohodek za enega člana družine (in

- tudi več) s kombinacijo kmetijske proizvodnje in dopolnilnih dejavnosti;
- kmetije, ki jim kmetijstvo pomeni dopolnilni vir dohodka ali možnost samooskrbe in nimajo možnosti in interesa, da bi večale svoj obseg in posodabljale pridelovanje.

Veliko kmetij v Sloveniji že izkorišča in išče različne vire dohodkov, s čimer se odpira prostor za razvoj poslovnih priložnosti na kmetiji oz. dodatnega dohodka. Do možnosti razvoja podjetništva v kmetijski dejavnosti so se opredelili tudi v Operativnem programu za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva do 2020, kjer navajajo, da mora podjetniška pobuda za razvoj kmetijskih gospodarstev prihajati predvsem od samih kmetij. Inovativnost, jasna vizija in strokoven pristop k opravljanju dejavnosti morajo postati temelji načrtovanja in delovanja, medtem ko država s svojimi aparati lahko pomaga pri doseganju zastavljenih ciljev.

Ko govorimo o učenju ali izobraževanju na kmetiji kot dopolnilo osnovne kmetijske dejavnosti, imamo v mislih boljšo izrabo zmogljivosti kmetij ter delovne sile družinskih članov. Takšna vrsta dejavnosti je pomembna

predvsem za kmetije, kjer obseg kmetijskih dejavnosti ne nudi dovolj velikega dohodka za zaposlitev ali samozaposlitev družinskih članov. Med najpogostejšimi dopolnilnimi dejavnostmi v slovenskem prostoru najdemo gozdarstvo, predelavo hrane in turizem. Izobraževanje na kmetiji doslej še ni bilo množično prepoznano za perspektivno dopolnilno dejavnost kmetije, saj je delež zastopanosti te dejavnosti v slovenskem prostoru minimalen. Kljub temu velja povzeti po Marinčičevi, ki meni, da bi bil razvoj učnih kmetij pomemben prispevek za kmečko okolje. Mladi ljudje bi tako lahko pridobili nove možnosti zaposlovanja na kmetijah. Prav tako ugotavlja ugoden vpliv razvoja učnih kmetij na podeželje, ki bi se lahko medsebojno povežalo v učne, turistične in druge namene ter se aktivno ukvarjalo z negovanjem tradicij in etnoloških običajev. Učne kmetije so lahko dobra priložnost za odpiranje prostora novemu povezovanju v lokalnem, nacionalnem in evropskem prostoru ter krepitev socialnega kapitala znotraj različnih skupin prebivalstva.

The graphic consists of several overlapping circles in various shades of green (from light lime to dark forest green) and grey. The circles are arranged in a way that they create a sense of depth and movement, with some appearing in front of others. The overall shape is roughly oval and centered on the page.

**POMEN UČNE KMETIJE ZA
LOKALNO SKUPNOST IN
PRIMERI DOBRIH PRAKS**

Vsaka lokalno skupnost ima svoje posebnosti, bodisi da so to naravne in kulturne znamenitosti, posebna znanja, veščine, spretnosti, dogodki, kulinarika ... V zadnjem času se kot prepoznavna dopolnilna dejavnost kmetij in popestritev ponudbe v podeželskem okolju uveljavlja učna kmetija – prostor sodelovanja med podeželjem, vzgojno-izobraževalnim sistemom in lokalno skupnostjo.

Primer dobre prakse vzpostavitve učnih kmetij je norveški nacionalni projekt oz. raziskava »Šola v živo« Norveške univerze znanosti o življenju. Raziskava je obravnavala učne kmetije kot pedagoški vir za izboljšanje zdravja otrok in mladostnikov, ki v šolah vedno pogosteje uporabljajo sedeč položaj. Raziskovali so, kako različni pristopi k učenju o pridelavi hrane vplivajo na osnovne življenjske procese mladih kot tudi na razumevanje lastnih potencialov udeležencev v teh procesih. V raziskavi med drugim ugotavljajo, da ima učenje na kmetiji pozitivne učinke na zdravje celotne lokalne skupnosti, gradnjo identitete, ohranjanje populacije na podeželju, posredno pa se izboljšuje tudi ekonomski položaj kmetij. Učenje skozi praktično delo na kmetiji pomeni višjo stopnjo fizične aktivnosti, spodbujajo se koncentracija in kompetence, ki jih ni mogoče pridobiti v razredu. Z učenjem na kmetiji šolarji bolje razumejo procese v naravi. Nadaljnje ugotavljajo, da je šolar s tem, ko je preko šole vključen v učenje na kmetiji, vključen tudi v aktivnosti lokalne skupnosti, s čimer šolarji gradijo svojo identiteto v odvisnosti od prostora. Na dolgoročni ravni to prinaša ohranjanje populacije na podeželju, saj mladi tako pridobijo zanimanje za lokalno okolje.

Dobre prakse lahko zaznamo tudi v drugih evropskih državah, kjer z različnimi projekti in programi skušajo mlade motivirati k vzpostavitvi učnih kmetij (Nizozemska, Francija, Finska, Italija ...). V Nemčiji so, da bi s pridružno dejavnostjo izobraževanja na kmetiji izboljšali ekonomski položaj kmetij, pripravili brezplačna usposabljanja za kmete kot pedagoge na kmetijah. Podobno se je v razvoj učnih kmetij podala Italija (regija Venetija), kjer lahko zasledimo učno kmetijo kot dodatno ponudbo v turizmu za predšolske otroke, šolarje in družine.

Ko omenjamo primere dobrih praks vzpostavitve učnih kmetij tudi Slovenija ni izjema, saj je do sedaj steklo že kar nekaj spodbudnih projektov za vzpostavitev in razvoj učnih kmetij. Na Koroškem je stekel projekt Po znanje na kmetijo (LAS Mežiška dolina in Kmetijsko-gozdarski zavod Celje, izpostava Ravne na Koroškem). Projekt so namenili povezovanju nosilcev učnih kmetij z učitelji in vzgojitelji ter vzpostavitvi prvih kontaktov.

Na območju TOTI LAS je Evropski kulturni in tehnološki center Maribor izvedel projekt DIKMET_in_KC, v okviru katerega so se lotili opredelitve ponudbe in postavitve kriterijev okolju prijaznih didaktičnih kmetij ter postavitvi modela upravljanja didaktične kmetije in kompetenčnega centra na območju TOTI LAS. V projektu so ugotovili, da obstajajo realne možnosti in pogoji na posameznih kmetijah, da z registracijo novih dopolnilnih dejavnosti postanejo učne kmetije in hkrati nov pedagoški potencial ter prostor ohranjanja, oživljanja in sporočanja o pomenu kulturnih in dediščinskih vrednot.

Na Celjskem sta Društvo za raznolikost podeželja in Kmetijsko-gozdarski zavod Celje izvajala projekt Z Brihto na počitnice, namenjen oblikovanju programov na kmetijah za preživljanje prostega časa izven šolskega pouka. Pripravili so paketne ponudbe, namenjene predvsem družinam z otroki in ostalim obiskovalcem območja. V projektu so zajeli tako učne kmetije kot tudi turistično zanimive aktivnosti na kmetijah.

Na južnem Koroškem je stekel projekt Dvojezične kmetije kot novi učni prostor Kmečke izobraževalne skupnosti KIS. V projektu so predstavili, kako na igriv način posredovati pomen večnamenskih funkcij kmetijstva. Rezultat projekta je tudi brošura, v kateri so predstavili slovenske in dvojezične kmetije na južnem Koroškem, ki so pripravljene otrokom pokazati svoje spretnosti. Sicer so izvedli tudi projekt Šola na kmetiji in Podeželski vrtovi treh dežel.

Poleg omenjene množice projektov velja izpostaviti še nekaj posameznih pobud ali kmetij. V Poljčanah deluje Učilnica v naravi – učni poligon za samooskrbo Dole. Učni poligon je zasnova ekovasi in na nekaj manj kot 1,5 ha prikazuje permakulturne ureditve za pridelavo hrane, sisteme za pridobivanje energije, krmišča za divje živali, hotel za žuželke in podobno. Na poligonu so raziskovalne točke za različne stopnje izobraževanja. Raziskovalno izkustveno učenje na učnem poligonu poteka pod strokovnim vodstvom Mednarodnega centra za ekoremediacije Filozofske fakultete Maribor.

V Dolenjskih Toplicah deluje učna kmetija Plavica, ki jo vodi »zeliščar Jože Majes«. Kmetija na ogled ponuja preko 400 zelišč. Poleg svetovanj in ogledov vrta zdravilnih rastlin vodi gospodar številna predavanja in šolanja o zdravilnih rastlinah po vsej Sloveniji, kar ga uvršča v sam vrh poznavalcev botanike, zdravilnosti zelišč in fitoterapije.

Na Kozjanskem najdemo Zeliščno kmetijo Kalan, ki se ukvarja s pridelavo zdravnih in aromatičnih rastlin na ekološki način. Kmetija v zimskih mesecih prav tako ponuja delavnice pridelave, uporabe, priprave in prodaje zelišč.

Podobnih primerov najdemo še kar nekaj. Po pregledu programov posameznih kmetij lahko strnemo, da učne kmetije pri nas ponujajo celo zbirko aktivnosti, med vidnejše lahko štejemo:

- ogled etnoloških zbirk, prikaze vsakdanjega življenja in dela preteklih generacij;
- prenos tradicionalnih znanj in ogledi običajev;
- prikaz postopkov pridelave in predelave kmetijskih pridelkov;
- ogled domačih živali in skrb zanje;
- ogled zeliščnih, zelenjavnih in cvetličnih vrtov, sadovnjakov ter njihovih posevkov in učne delavnice spoznavanja le-tega;
- učenje raznih dejavnosti na kmetiji;
- kuharske delavnice;
- delavnice izdelovanja aranžmajev in okraskov iz naravnih materialov;
- športne aktivnosti, jahanje ...;
- učne ure po naravnih in kulturnih poteh.

RAZVOJ UČNIH KMETIJ V
POSAVSKEM OKOLJU

V analizi Swot ugotavljamo, kakšne so možnosti razvoja in delovanja učnih kmetij v Posavju:

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • ohranjena naravna in kulturna dediščina, tradicionalna znanja • urejenost kmetij za razvoj dopolnilne dejavnosti za izobraževanje na kmetiji • dobro sodelovanje v lokalni skupnosti (šole, občine, podjetja, kmetije) • že obstoječi šolski projekti (zdrava šola, okolju prijazna šola ...) • prisotnost institucij in obstoječa ponudba raznovrstnih oblik vseživljenjskega učenja (možnost sodelovanja) • pestrost kmetijskih dejavnosti • okolje je turistično zanimivo • že izkazan interes za ustanovitev učne kmetije 	<ul style="list-style-type: none"> • neugodna struktura kmetij, neugodna starostna struktura prebivalcev na kmetijah • težave mladih (odselsevanje, stanovanjska problematika, brezposelnost) • šibka povezanost med gospodarstvom in izobraževalnim sistemom • slaba ponudba primernih programov neformalnega izobraževanja • pomanjkanje ustvarjalnosti in inovativnosti • slaba razvitost podjetništva na podeželju • slabo medgeneracijsko sodelovanje znotraj kmetij in sodelovanje med kmetijami
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • ustvarjanje dodatnega dohodka na kmetiji • zaposlovanje mladih na podeželju, razvoj podjetništva na podeželju, vključevanje ranljivih skupin • oblikovanje novih učnih vsebin • razvoj socialnih in izobraževalnih inovacij • doprinos h kakovosti bivanja in zdravju v okolju • ohranjanje naravne in kulturne dediščine • povezovanje s turizmom na podeželju • črpanje EU sredstev za razvoj kmetij 	<ul style="list-style-type: none"> • tog šolski sistem ne bi uspel zagotoviti primerne sodelovanja s kmetijami • nezadostna finančna podpora za razvoj • prezahtevni pogoji za pridobivanje raznih soglasij • nezadostna izobraženost ponudnikov učnih vsebin na kmetijah za pedagoško delo • morebitna obremenjenost z administracijo • le trenutna (začasna) zanimivost učnih kmetij za šole, lokalno skupnost, turizem • pomanjkanje kapitala za naložbe • slaba organiziranost za učinkovitejšo trženje

An abstract graphic consisting of several overlapping circles in various shades of green (light, medium, and dark) and white. The circles are arranged in a way that they appear to be layered, with some in the foreground and others behind. The overall shape is roughly oval and centered on the page.

MODEL UČNE KMETIJE

Z modelom učne kmetije ne želimo zakoreniniti načrtanega načrta teh dejavnosti, ampak nakazati možnosti za razvoj izobraževanja na kmetiji kot eno potencialnih dodatnih dejavnosti kmetije ter opozoriti na nujnost tokov znanja med šolami, kmetijami in ostalo družbo. To bi uspelo imeti pozitivne učinke na krepitev kmetijskih dejavnosti v okolju, poznavanje in vrednotenje poklica kmeta, ohranjanje kmetij in življenja na podeželju, razumevanje pojavov in procesov v naravnem okolju, fizično aktivnost otrok in odraslih ... Zaradi množice dejavnikov, na katere bi uspela vplivati učna kmetija, smo mnenja, da je potrebno takšno dejavnost načrtovati premišljeno in odgovorno, z zastavljenimi jasnimi cilji, namenom, vizijo in programom.

PREDSTAVITEV OZADJA

Osnova za razvoj našega modela učne kmetije so bile vzorčne učne delavnice, v katere so bile vključene OŠ Bistrica ob Sotli, OŠ Krmelj in OŠ Jožeta Gorjupa Kostanjevica na Krki (Zavod Otok) ter kmetije Marof iz Bistrice ob Sotli, Domitrovič z Bizeljskega in Jazbec iz Sevnice. Pred delavnicami smo za vse potencialne nosilce ali člane kmetijskih gospodarstev, ki bi se želeli ukvarjati z izobraževanjem na kmetiji, učitelje in šolske delavce ter šolarje pripravili voden ogled že vzpostavljene mreže učnih kmetij na območju TOTI LAS, ki je nastala v okviru projekta DIKMET_in_KC Evropskega kulturnega in tehnološkega centra Maribor. Na ogledu kmetij so se udeleženci seznanili z osnovami delovanja učnih kmetij (ponudba, delovanje, ciljne skupine, trženje, pedagoško delo ...).

Cilj šestih vzorčnih delavnic, ki smo jih izvedli na kmetijah, je bil zgraditi most uspešnega sodelovanja med šolami in kmetijami, šolarjem pa namesto učenja v zaprtih prostorih ponuditi učno izkušnjo na prostem. Pri načrtovanju samih delavnic so kmetije, nekatere so zametke učnega programa sicer razvijale že prej, pričele razmišljati o programu, ki ga bodo predstavile učencem. V načrtovanje programa pred izvedbo delavnic so se aktivno vključili tudi učitelji.

Po izvedbi delavnic smo z evalvacijskim vprašalnikom preverili, kako šolarji doživljajo učno kmetijo. Zanimalo nas je, kaj šolarjem pomeni obisk učne kmetije, ali jim je učenje na kmetiji všeč, ali bi sodelovali pri pouku, če bi se del pouka izvajal na kmetiji. Nadaljnje smo ugotavljali, ali je lahko načrt kmetije skladen z izvajanjem šolskega učnega načrta ter ali so nosilci oz. člani kmetijskih gospodarstev usposobljeni za predajanje učnih vsebin

obiskovalcem potencialnih učnih kmetij. Posebnih kriterijev na področju usposobljenosti za pedagoško delo nismo postavljali.

Čeprav smo z vzorčnimi delavnicami na kmetijah primarno skušali preveriti interes kmetij za dodatno izobraževalno dejavnost na kmetiji ter se seznaniti s pripravljenostjo šolskega okolja na sodelovanje s kmetijami, smo težili k trajnim učinkom naših aktivnosti.

UČNO OKOLJE KMETIJE

Učno okolje kmetije obravnavamo kot učilnico v naravi (odprt učni prostor), katere osnova je izkustveno učenje oz. povzemanje in razumevanje vsebine na osnovi neposrednega učenja. Do izkustvenega učenja so naravnani tudi v šolskem sistemu, kjer so mnjenja, da se z izkustvenim učenjem pri učencih povečujejo intelektualne sposobnosti, notranja motivacija ter želja po učenju in odkrivanju novega. Ko so v slovenskih šolah preverjali stališča učiteljev do izvajanja izkustvenega učenja pri pouku spoznavanja narave, so ugotovili, da je z izkustvenim učenjem mogoče doseči globlje razumevanje snovi, razvoj sodelovalnih veščin ter povezovanje teorije s prakso.

Kmetija predstavlja avtentično okolje, v katerem je mogoče spoznavati različne segmente družbe in narave ter na podlagi pedagoških programov razvijati osebne in družbene kompetence in veščine. Iz obstoječih programov učnih kmetij ugotavljamo, da kmetije ponujajo obsežne učne programe – od spoznavanja živalskega sveta, rastlinja, etnološke dediščine, dela na kmetiji ... Pri tem se poraja vprašanje, v kolikšni meri so same vsebine zanimive za širšo populacijo ter v kolikšni meri jih kot take uspe predstaviti »pedagog« na kmetiji. Tako je pred načrtovanjem programa potrebno razmišljati, kakšno učno okolje bomo ustvarili. Če učne kmetije želijo zadostiti svojemu namenu, morajo zagotoviti zanimivo in zabavno učno okolje. Zasnovano mora biti tako, da ponuja aktivnosti za večje število obiskovalcev.

Učna kmetija naj nudi:

- nepozabno doživetje in znanje za življenje;
- možnost rokovanja s predmeti;
- aktivno udeležbo v učenju in pridobivanje znanja preko izkušnje;
- raziskovalno, ustvarjalno, sproščeno in pozitivno naravnano okolje;
- naloge za reševanje problemov;
- sodelovalno učno okolje.

NAČRTOVANJE PROGRAMA

Ali naj se šolsko učenje in učenje na kmetiji razlikujeta ali dopolnjujeta? Ali naj bo primaren namen učenja na kmetiji pristna enkratna izkušnja s kmečkim okoljem, kmečkimi opravili in življenjem na kmetiji ali pa so lahko učne kmetije trajni prenosnik znanja v življenju učečega se človeka? Bi ciljne skupine kmetije uspele zanimati tudi v prostem času? Čemu dati poudarek pri snovanju programov? Vsekakor bi bilo področje pedagoških programov na kmetijah potrebno poglobljene raziskave, samo načrtovanje pa bi moralo biti deležno tudi strokovnega pristopa, kot so ga bile doslej deležni pedagoški programi kulturnih ustanov in drugih. Posebej bi bilo pred samim načrtovanjem programa smiselno prepoznati potrebe po tovrstnem izobraževanju, pripraviti pregled možnosti in se iz danih rezultatov lotiti priprave učnih vsebin in učnih pripomočkov, določiti izobraževalne tehnike ter na podlagi zaključnega vrednotenja od zunaj oceniti primernost programa učne kmetije.

Pri načrtovanju programa izhajamo iz dejstva, da je središče pedagoških programov kmetije izkustveno učenje. Gre za obliko učenja, ki skuša povzeti neposredno izkušnjo, opazovanje, spoznavanje in ravnanje v neločljivo celoto. Izkustveno učenje stalno prepleta že pridobljene izkušnje udeležencev in tiste, ki jih izziva sproti. Pri načrtovanju izkustvenega učenja se je potrebno vprašati, katera področja želimo obravnavati, kakšni so naši cilji in nameni ter za kakšno vrsto izobraževanja gre. Predvideti je potrebno značilnosti udeležencev, njihova pričakovanja, izkušnje, sposobnosti, želje, število udeležencev, prostor, opremo in časovno komponento. Prav tako je potrebno upoštevati pretekle izkušnje udeležencev in jih aktivno vključiti v proces izdelave izobraževalnega načrta.

Vsaka izkušnja ni nujno zasnovana kot kakovostna izkušnja. Kakovostno učno izkušnjo bi lahko opredelili kot tisto, v kateri je učenec motiviran.

Motiviran učenec ima željo po znanju, si več zapomni, lažje dojema snov in pri učenju ne občuti napora. Motivacija učencev je odvisna od več dejavnikov – lastnega interesa, radovednosti in drugih notranjih zgibov ter zunanjih dejavnikov (okolja, vrstnikov, staršev). Za uspešen proces učenja (tudi na kmetiji) je pomembno, da pedagog s svojimi vsebinami pritegne pozornost učečih se obiskovalcev. Prav tako je pomembno, da skozi program skuša razvijati sodelovalne odnose znotraj skupine, saj le tako učenec spodbuja učenca.

Če želimo s svojim program na kmetiji doseči kvalitativne učinke v procesu učenja, lahko v načrtovanje in izvajanje programa prenesemo nekaj dobrih praks izvajanja učnih ur v učilnici. V začetku učne ure je denimo pozornost priporočljivo nameniti uvodni motivaciji, s katero spodbudimo pozornost in razvijanje sodelovalnega odnosa. Prav tako je padec motivacije smiselno predvideti med samo učno uro, zato je ves čas potrebno ohranjati pozornost, vzbujati radovednost in interese. Med uro lahko uporabimo didaktične igre, ki imajo več funkcij. Z njimi lahko krepimo zanimanje učencev, učenci razvijajo razne sposobnosti, učijo se sodelovanja, upoštevanja in postavljanja pravil, ponavljajo in utrjujejo znanje, razvijajo spretnosti, rešujejo probleme ... Ob zaključku učne ure načrtujemo tudi, kako bomo naredili zaključno utrjevanje in vrednotenje pridobljenega znanja (učni listi, igre, kviz ...).

PROGRAM UČNE KMETIJE

Učna kmetija ima možnost nuditi bogat program učenja na kmetiji. Strnili smo ga v naslednje sklope:

- ogledi, delavnice, tečaji in usposabljanja;
- naravoslovni in učni dnevi, tehniški dnevi;
- učne ure in vodenje po tematskih poteh;
- počitniške aktivnosti, programi za aktivno preživljanje prostega časa;
- razstave, kulturni dogodki (večer pravljic, pripovedovanje ljudskih zgodb);
- tematski (sezonski) dogodki;
- didaktični programi z usposobljenim učiteljem;
- športni dnevi, športne aktivnosti, ježa živali.

Primer programa za predšolske otroke

Učna ura »Izgubila se je krava Liska«

Travnik je prostor, kjer prebiva krava Liska. Okoli nje je polno lepih cvetlic in trav. Kravo Lisko na travniku vedno obdaja ptičje petje, brečanje čebelic, godenje murnov, iz bližnjega gozda se sliši šelestenje listja, tu in tam iz bližnjega gozda popiha sapa vetriča ... Liska ne prebiva le na travniku, njen dom je tudi hlev. Tam Lisko večkrat obiščeta kmet in njegova žena. Spoznajmo Lisko in njene prijatelje!

Ciljna skupina: Skupine otrok, starih od 4 do 5 let (10–20 otrok)

Namen učne ure: Spoznavanje vloge travnika v naravi

Prostor izvajanja: Kmetija (okolica)

Trajanje: 1,5 ure

Potek delavnice: Otroci se podajo na travnik krave Liske. Ker Liske ni na spregled, se usedejo in pozorno čakajo na njen приход. Med čakanjem slišijo ptičje petje, šelestenje listja in druge zvoke narave. Po nekaj minutah jih »pedagog« vpraša, kaj so slišali, medtem ko so čakali na Lisko. Otroci povedo, katere zvoke so slišali in nato še enkrat prisluhnejo. Ker Liske še ni, se jo odpravijo iskat. Pri tem si ogledujejo cvetje na travniku, spoznavajo,

kdo na travniku nabira hrano, se seznanijo z ostalimi živalmi, ki žive na travniku (ptice, metulji, čebele ...). K naštevanju živali dodamo igro asociacij za posamezne živali (polž – počasen, zajec – poskočen, metulj – pisan). »Pedagog« predstavi tudi, zakaj je travnik pomemben za kmetijo in zakaj Liske ni na spregled. Skupina jo želi privabiti, zato ugotavljajo, kje bi Liska lahko bila. Ko ugotovijo, se odpravijo do nje. Učno uro zaključimo z nabiranjem travniških rož in izdelovanjem šopkov (nalogo popestrimo z navodili, kakšne barve naj bo šopek, koliko rož naj ga sestavlja). Na koncu spodbudimo otroke, da povedo, kako so doživeli učno delavnico.

Cilj delavnice: Otroci ob opazovanju v naravnem okolju zaznavajo funkcijo in pomen travnika. Seznanijo se z življenjem na travniku in kmetiji. Spoznavajo živa bitja. V delavnici otroci krepijo gibalne spretnosti (naravne oblike gibanja), sposobnost razumevanja jezika, spodbuja se radovednost, izražanje misli, razvija se domišljija, doživljajo naravo in družbo, spoznavajo prostor ...

Primer programa za osnovnošolce

Učni dan »Od zrnja do hleba«

Ciljna skupina: osnovnošolski otroci od 9 do 11 let (10–20 učencev)

Namen učnega dne: Spoznati, kako nastane kruh

Prostor izvajanja: Kmetija (okolica in kuhinja)

Trajanje: 5 ur

Potek delavnice: Učni dan vsebuje tri sklope, poimenujemo jih lahko postaje. Najprej otroci spoznajo pridelavo žita, nato se seznanijo z mletjem ter uporabo žita (moke). Skupaj s »pedagogom« si ogledajo posamezne vrste žita, definirajo značilnosti posameznih sort, pedagog otrokom predstavi, kako poteka setev in žetev, seznanijo jih s tehnologijo za pridelavo žita. Ogledajo si mletje žita in spoznavajo dediščino mlinarstva na Slovenskem. V zadnjem sklopu učenci spoznajo, kako poteka peka kruha. Spoznavajo, kakšen je bil odnos do kuha v preteklosti. Po pripravljnem receptu tudi sami spečejo kruh. Učno snov utrdimo na podlagi kviza in delovnega lista.

Cilj delavnice: Učenci ob opazovanju v naravnem okolju spoznajo pomen pridelave žita. Preko aktivnosti otroci oblikujejo predstavo o pomenu kmetovanja ter značilnostih posameznih okolij (polje, njiva). Učenci spoznajo poljedelstvo kot eno izmed pomembnih dejavnosti na kmetiji. Prepoznavajo posamezne sorte žita, seznanijo se z opremo za pridelavo žita, znajo povezati sklope žito–moka–kruh. Z aktivnostjo na kmetiji učence spodbujamo k delu v skupini, urijo odnos do rastlin, razvijajo odnos do dela, spoznajo pojem zdrava prehrana, seznanijo se s slovensko dediščino. V kontaktu s kmetijo in njenimi člani urijo govorno komunikacijo. Ob peki kruha se učijo tehtanja, spoznavaajo merske enote, pretvorbo merskih enot. Sposobni so razumevanja receptov ...

CILJNE SKUPINE UČNIH KMETIJ

Vsaka učna kmetija s svojimi programi nagovarja določene potencialne skupine obiskovalcev. Če je spekter ciljne skupine širok in zavzema vse od predšolskih otrok, odraslih in celo turistov in podjetij, je smiselno primerno opredeliti tudi programe na kmetiji oz. samo pedagoško-andragoško delo.

Kot ciljne skupine smo opredelili naslednje skupine:

- predšolski otroci;
- osnovnošolci;
- dijaki, študentje ter mladi;
- osebe z manj priložnostmi in ranljive skupine prebivalstva;
- izletniki in turisti;
- odrasli – družine;
- izobraževalne institucije.

POGOJI ZA DELOVANJE UČNE KMETIJE

Učna kmetija lahko deluje v okviru registrirane dopolnilne dejavnosti (področje izobraževanja na kmetijah, povezano s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetiji) ali kot društvo (s sedežem na kmetiji), lahko tudi kot druga oblika podjetja (samostojni podjetnik, gospodarska družba ...). Za registracijo dopolnilne dejavnosti na kmetiji za področje izobraževanja ni predpisanih dodatnih pogojev, treba je zadostiti le pogojem za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji.

Kljub temu se za učno kmetijo, če povzamemo kriterije, ki so jih izoblikovali za učne kmetije v območju TOTI LAS, priporočajo naslednji pogoji:

- urejen dostop do kmetije, možnost parkiranja;
- urejen družabni prostor;
- urejen prostor za izvajanje programov v poletnem in zimskem času;
- urejene sanitarije in garderoba;
- ustrezno definirani pedagoški in andragoški programi.

Za izobraževanje na kmetijah, povezano s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetiji se štejejo naslednje dejavnosti:

- svetovanje o kmetovanju;
- organiziranje tečajev za izdelovanje izdelkov domače obrti in izdelkov, ki izhajajo iz tradicionalnih znanj;
- usposabljanje na kmetiji;
- prikazi dejavnosti na kmetiji;
- svetovanje pri kmečkih gospodinjskih opravilih;
- prikazi kmečkih gospodinjskih opravil;
- organizacija delavnic, tečajev.

An abstract graphic consisting of several overlapping circles in various shades of green (light, medium, and dark) and white. The circles are arranged in a circular pattern, creating a sense of depth and movement. The central area is a white circle containing text.

ZAKLJUČITI ALI
NADALJEVATI?

V delu učnih kmetij projekta Semena prihodnosti – spodbujanje podjetništva mladih smo po vzoru dobrih praks iz ostalih okolij prvi v posavskem okolju izpostavili učne kmetije kot pojem sodelovanja med lokalno skupnostjo, šolami in podeželjem v posavskem okolju. Kaj pa sedaj, naj učne kmetije ostanejo pojem, ki si ga vsi želimo, ali naj v takšnem slogu nadaljujemo?

Glede na interes za učenje na kmetiji, ki so ga v projektih aktivnostih izkazale sodelujoče šole, ugotavljamo, da posavsko okolje potrebuje vsaj eno zgledno urejeno učno kmetijo, ki bi nudila medpredmetno in z življenjskimi izkušnjami obogateno znanje. Učna kmetija bi morala biti učilnica v naravi, ki bi obiskovalcem lahko nudila znanja iz celostnega spoznavanja procesov v naravi in družbi, večnamenskih funkcij kmetijstva in delovanja v kmetijstvu, prepoznavanja naravnih in kulturnih vrednot dediščine ter ostalih vrednostnih karakteristikah kmetije. Z ustrezno določenim in razloženim pedagoškim in andragoškim programom bi učne kmetije morale biti vabljiv prostor za šole, družine z otroki, mladino in tudi odrasle.

Na kmetiji je mogoče izvesti številne aktivnosti: ogleds, tečaje, delavnice, športne in kulturne dogodke, pristočasne aktivnosti ... Če je kmetija željna napredka in ima vizijo prodreti tudi globlje na poslovno področje, je na kmetiji možno praktično vse. To bi morali prepoznati zlasti mladi, iščoč delovna mesta in stremeči v razvoj podeželja.

Za nadaljnje izzive naj nam še ostanejo naloge načrtovanja novih projektov izobraževanja na kmetiji (poleg osnovnih šol je potrebno pritegniti tudi mlade, družine z otroki, odrasle, upokoence, izletnike, raziskovalne institucije), nadgraditev in razširitev pedagoških programov, odpiranje prostora kmetijam kot enemu izmed ponudnikov učnih vsebin v nacionalnem izobraževalnem sistemu, oblikovanje morebitne mreže učnih kmetij ter vključitev učnih kmetij v program turizma na podeželju.

UČNE KMETIJE PROJEKTA
SEMENA PRIHODNOSTI
– SPODBUJANJE
PODJETNIŠTVA MLADIH

KMETIJA JAZBEC (na Tratah), Sevnica

Na domačiji negujejo več kot 250-letno tradicijo kmetovanja. Zemlja je bila skozi generacije pretežno glavni vir dohodka, ki so ga dopolnjevali tudi z dohodkom iz izvenkmetijske dejavnosti.

Na kmetiji Jazbec so se leta 2000 preusmerili v ekološki način kmetovanja. Pretežno se ukvarjajo z živinorejo, poljedelstvom (pira, pšenica, ječmen, koruza, rumeno korenje, krompir), vrtnarstvom, sadjarstvom, vinogradništvom. Kmetija se ponaša z lično urejenim vrtom, mlinom za žito, zeliščnim vrtom in banko semen. Prednost kmetije je, da ohranjajo tradicionalna znanja, ki jih nadgrajujejo s sodobnimi. Težijo k samooskrbi in trajnostnemu kmetovanju.

Od leta 2014 ima kmetija registrirano dopolnilno kmetijsko dejavnost za izobraževanje na kmetiji. V programu imajo razne delavnice, namenjene predvsem osnovnošolcem.

Gospodinja Mihaela Jazbec, sicer izučena vzgojiteljica, vsako izmed delavnic popestri z igro. Obiskovalci na kmetiji predvsem pridobijo zavedanje, da sta človek in zemlja v vzajemnem odnosu. Ogljed kmetije je možen tudi za druge skupine prebivalstva (mladi, odrasli, upokoјenci).

Ponujajo naslednje delavnice:

- izdelovanje piščali iz vrbovega lesa;
- pletenje iz ličja (prikaz pletenja, mentorstvo pri pletenju izdelkov, kot so predpražniki, posodice, podstavki, ptički, zajčki, anglečki);
- prikaz pletenja iz slame in vodenje pri pletenju;
- ličkanje koruze;
- čiščenje in mletje žita;
- luščenje fižola;
- ogled pridobivanja domačega semena;
- ogled pašnika (možen stik z živalmi);
- učenje pletenja čebule in česna v kito;
- ogled zeliščnega vrta, spoznavanje zelišč, uporaba zelišč;
- pridelava in predelava sadja;
- kulinarčne delavnice.

KMETIJA DOMITROVIČ, Orešje na Bizeljskem

Štiričlanska družina Domitrovič se ukvarja s poljedelstvom, živinorejo, vinogradništvom, sadjarstvom in vrtnarstvom. Iz pridelkov izdelujejo sokove, marmelade, džeme, namaze, mlečne izdelke, likerje, čaje, različna olja, ukvarjajo se s peko peciva ... Posebnost kmetije je težnja k pridelavi zdravih izdelkov. Kmetijsko dejavnost dopolnjuje družinsko podjetje – trgovina z mešanim blagom.

Na kmetiji so v sklopu projekta Semena prihodnosti – spodbujanje podjetništva mladih učne delavnice izvajali prvič. Osnovnošolci so v prijetnem učnem okolju kmetije spoznavali izdelavo marmelade in sokov, zeliščarstvo ter peko piškotov.

KMETIJA MAROF, Bistrica ob Sotli

Kmetija Marof je vinogradniška, poljedelska, prašičerejska in govedorejska kmetija. Kot glavne dejavnosti izpostavljajo pridelavo vina, grozdnega in jabolčnega soka, kisa, bučnega olja in semen, izdelavo suhomesnatih izdelkov, marmelad, čajev in zelišč.

V ravninskem obsoteljskem predelu in na kozjanskih gričih skupno obsega kmetija dobrih 7,5 ha, od tega 2 ha vinogradov.

Kmetija je pripravljena nuditi naslednje učne aktivnosti:

- celostno spoznavanje pridelave, predelave in uporabe oljnih buč (predstavitev kmetijskih opravil – sajenja ali spravila buč, seznanitev s tehnologijo pridelave bučnega olja, kulinarčne in ustvarjalne delavnice);
- pridelava in predelava grozdja (predstavitev vinogradništva in opravil v vinogradu ter vinski kleti, predstavitev predelave grozdja, degustacije ...);
- ogled živali na kmetiji (ogled živinorejske kmetije zajema predstavitev opravil na polju, travniku in hlevu, ogled mehanizacije in orodja, spoznavanje živali, opazovanje pri hranjenju, sodelovanje pri opravilih, kmečke igre);
- ogled zeliščnega in zelenjavnega vrta (spoznavanje rastlinja, sušenje, priprava končnih izdelkov iz zelišč – čajev, krem, olja, mila ...).

Delavnice so primerne za vse skupine šolskih in predšolskih otrok, ostalo mladino ter odrasle. Predstavitve so obogatene z diaprojeksijo, degustacijami, sproščanjem in igrami. V času sezone je mogoče sodelovati pri kmečkih opravilih. Vsak obiskovalec prejme darilce. Po dogovoru nudijo tudi topla malice, usklajevanje programa ter lokalno vodenje.

An abstract graphic consisting of several overlapping, semi-transparent circles in various shades of green, ranging from light lime green to dark forest green. The circles are arranged in a cluster, with some overlapping others, creating a sense of depth and movement. The overall shape is roughly circular but irregular due to the overlapping edges.

ŠOLARJI O UČENJU NA
KMETIJI

V evalvacijskem vprašalniku so sodelovali učenci OŠ Bistrica ob Sotli, OŠ Krmelj in OŠ Jožeta Gorjupa Kostanjevica na Krki, ki so bili vključeni v delavnice na učnih kmetijah (kmetija Jazbec, kmetija Domitrovič in kmetija Marof). Učenci iz vsake šole so sodelovali v dveh delavnicah na dveh različnih kmetijah. Evavacijske vprašalnike smo razdelili po zaključku delavnic. Na vprašanja je odgovarjalo 62 otrok.

Na podlagi evavacijskega vprašalnika smo ugotovili, da so osnovnošolci naklonjeni učenju na učnih kmetijah. Večini otrok so delavnice na kmetiji ponudile nova znanja, takšen način učenja bi si želeli tudi v prihodnosti. Kot najpogostejše vsečnosti učenja na učnih kmetijah so šolarji izpostavili:

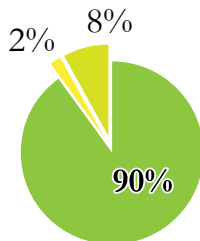
- učenje na svežem zraku;
- izkustveno učenje in pridobivanje znanja v delavnicah (delavnice kuhanja, peke piškotov, luščenje koruze ...);
- zaznati je tudi dojemanje drugačnega učenja kot v šoli (uporaba čutil, preizkušanje ročnih spretnosti ...).

ANALIZA REZULTATOV EVALVACIJSKEGA VPRAŠALNIKA

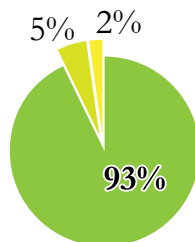
1. Delavnice na kmetiji

- So mi bile všeč.
- Niso mi bile všeč.
- Bilo je enako kot bi se učili v razredu.

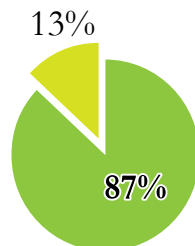
2. V delavnicah na kmetijah

- Sem se naučil veliko novega.
- Vse sem že prej vedel.
- Niti nisem poslušal kaj so govorili.

3. Bi si želeli večkrat obiskati kakšno kmetijo in imeti učni dan na kmetiji?

- Da
- Ne

4. Kako ste doživljali učenje na kmetiji. Prosim opišite svojo učno izkušnjo (kaj ste se naučili, kaj vam je bilo bolj všeč v primerjavi z učenjem v šoli, kaj ste pogrešali):

»Bila sem na obeh kmetijah. Na ekološki kmetiji Jazbec mi je bila všeč raznolikost del, na Bizeljskem pa znanje, ki smo ga pridobili o raznih živalih. Prednost učnih dni na kmetiji je, da učenci vse, kar vemo v teoriji, izkusimo tudi v praksi, se stvari dotaknemo in si o tem več zapomnimo. Šele, ko sami opravimo neko delo, nekaj spečemo ali ustvarimo, lahko zares razumemo bistvo kmetije in vsega vanjo vloženega truda. Znanje, ki smo ga pridobili, bo vedno z nami in nas bo spremljalo vse življenje.«

»Zelo mi je bilo všeč, ko so nam govorili, kako se naredi marmelada. Všeč mi je bila delavnica. Še enkrat bi šel na to kmetijo.«

»Bilo je zelo dobro, da smo bili zunaj in nismo sedeli. Pogrešal nisem nič.«

»Pogrešal sem odmore in telovadnico. Učenje mi ni bilo preveč všeč. Zanimivejše bi mi bilo, da bi bilo kaj razburljivega.«

»Najprej smo odšli v zeliščni vrt, potem smo se razdelili v skupine, ki so opravljale različna dela. Naučila sem se imena zelišč in kako se naredi metla. Pogrešala nisem nič.«

»Bilo je zelo lepo. Naučila sem se nekaj o poteku dela na kmetiji. Bila sem bolj sproščena.«

»Bilo mi je všeč. Pogrešala nisem ničesar. Učenje mi je bilo všeč, ker v šoli samo beremo in rešujemo delovne zvezke.«

»Na kmetiji sem se veliko naučil. Mislim, da bomo še velikokrat obiskali kakšno kmetijo.«

»Naučili smo se delati čokolado, saditi buče ... Tudi v šoli smo se veliko naučili, ampak čisto drugače je, če stvari vidiš in pridobiš iz izkušnje, ne pa se o njih samo pogovarjaš.«

»Naučili smo se ličkati in peči piškote. Všeč mi je bilo, da nismo samo sedeli na stolih in pisali nalogo.«

»Naučili smo se veliko o živalih in rastlinah ter o ličkanju koruze. Bolj mi je bilo všeč to, da smo bili na svežem zraku, spoznavali smo živali.«

»Bilo mi je všeč, ko smo gledali živali in pekli piškote. Ni mi bilo všeč, ko smo izpolnjevali učne liste. V primerjavi z učenjem v šoli mi je bilo bolj všeč, ker smo se učili na prostem.«

»Imel sem se lepo in upam, da bomo še kdaj šli tja.«

»Naučila sem se, kako se naredi česnova keita. Tam smo videli živali, tega pa v šoli ne moremo. Na kmetiji sem se zabavala. Tam nisem pogrešala ničesar.«

DOŽIVLJAJSKI SPIS

Obisk kmetije Marof

V petek, 11. 4. 2014, smo se učenci četrtega in petega razreda odpravili na kmetijo Marof. Kmetijo smo obiskali v okviru projekta Semena prihodnosti. Tema obiska so bile buče golic.

Ko sem zjutraj prišel v šolo, smo najprej imeli uro pouka. Za tem smo imeli malico v razredu, saj so bili v jedilnici drugi razredi. Nato smo krenili proti kmetiji Marof, kjer nas je gospa Nika prav lepo sprejela. Najprej nam je povedala zanimivosti kraja, nato pa še zgodovino kmetije. Predstavila nam je še vse ostale, ki živijo na kmetiji. Potem smo izžrebali, kdo bo v kateri skupini. Naloga vsake skupine je bila, da po receptu naredi jed. Jaz sem bil v skupini, v kateri smo delali domačo čokolado z bučnimi semeni. To mi je bilo zelo všeč, saj imam čokolado zelo rad. Druge skupine so delale kruh, skutin namaz z bučnim oljem in bučnicami in pražena bučna semena golic. Ko so vse skupine končale, je sledila degustacija. Poskusili smo vse prej naštete jedi in domače salame. Pili smo domač jabolčni sok. Vse sem poskusil in bilo je zelo dobro. Nato smo si šli v klet ogledat predstavitev o tem projektu in o bučah. Buče se uporabljajo v različne namene, na primer za jedi, olje, okras, zdravila itd. V buči, ki tehta 10 kilogramov, je 150 gramov semen, iz teh semen pa dobimo 50 mililitrov olja. Po koncu predstavitve je gospa Pepca zaigrala na glasbilo, izdelano iz buče. Odšli smo iz kleti in krenili proti šoli, kjer smo imeli še zadnjo uro pouka.

Najbolj všeč mi je bilo, ko smo lahko poskušali jedi z bučnimi semeni. Zelo pa se že veselim naslednjega obiska na ekološki kmetiji Jazbec v Sevnici.

Niko Mlinarič, 5. r.
OŠ Bistrica ob Sotli

PRILOGE

Informativno-označevalna tabla - Kmetija Jazbec

Zložanka - Kmetija Jazbec

KJE NAS NAJDETE?

V neposredni bližini Sevnice obkrojeno med griči leži vasica Podvrh. Na enem od teh gričev se nahaja ekološka kmetija Mihaela Jazbec, do domače na Tratah.

Mihaela Jazbec, Podvrh 20, 8290 Sevnica
e-mail: mihaelajazbec@gmail.com
tel: 041743975

O KMETIJI...

Kmetija ima okoli 250 let dolgo tradicijo. S kmetijstvom so se ukvarjali že naši predniki. Zemlja je bila pretično glavni vir preživetja, ne pa edini vir. Kljub temu sta ljubezen in spoštovanje do slovenske zemlje prehajala iz roda v rod. Na ekološki kmetiji se prepletata reja živali in med drugim prideluje pšenico, piro, koruzo in ječmen. Pridelana žita meljejo v svojem mlinu, iz katerega dobimo različne tipe moka in zdrobov. Zeleno okolje, v katerem se nahaja domačija, ponuja vrtnine in zelišča. Zelišča sušimo in jih nato uporabimo v kuhinji.

- spoznavanje zelišč

- shranjevanje žita

UČNA KMETIJA

Mladim obiskovalcem na svojem posestvu prikažemo zakone narave ter jih seznanimo z delovnimi postopki in nalagami, kot so: pridelava, proizvodnja in prodaja. Medtem ko učenci v učilnici snov dojemajo na podlagi učiteljeve razlage, je na učnih kmetijah svet zaznavanja mnogo širši. Pristen stik z naravo lahko učenci začutijo, ko vonjajo, tipajo, okušajo, opazujejo, sodelujejo pri opravih in so tako deležni neposredne izkušnje, ki je osnova za doživljanje, razumevanje ter pozitiven odnos do narave in okolja.

DEJAVNOSTI

Na kmetiji imamo širok spekter dejavnosti in delavnic, v katere lahko vključimo predšolske otroke, učence osnovnih šol in dijakke. Namen teh delavnic je, da ne izgubimo stika z naravo ter se preko ročnih spretnosti na zabaven način čim več naučimo. Na kmetiji izvajamo naslednje dejavnosti:

- spomladi izdelovanje piščali iz vrbovega lesa,
- izdelovanje predpražnikov iz ličja,
- prikaz pletenja raznih posodic in podstavkov iz ličjanja,
- prikaz in učenje pletenja obrobov iz slame,
- izdelovanje izdelkov iz ličjanja (ptičkov, zajčkov, angelčkov)
- ličkanje in luščenje koruze,
- prikaz čiščenja in mletja žita,
- ogled ter učenje načina pridobivanja domačega dobrega semena,
- ogled pašnika in močnost stika z vsemi vrstami živali, ki jih imamo na kmetiji.

- izdelovanje širkihov mletel

- peka kruha in piškotov

- izdelovanje izdelkov iz ličjanja (ptičkov, zajčkov, angelčkov)

- izdelovanje cvetličnih ličjanja

- pletenje kil iz česna

- luščenje fižola

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Evropska investicija v vašo prihodnost.

ŠE NEKAJ O NAS ...

Na naši kmetiji se od leta 2000 ukvarjamo z ekološkim načinom kmetovanja, kjer se prepletata rastlinska pridelava in reja živali. V okolici kmetije imamo travniški sadovnjak, v katerem so zastopane različne stare sadne vrste (jabolka, hruške, slive ...) kot so beličnik, zlata pramena, carjevič in bobovec, ki so vir za pripravo domačega soka in marmelade. Kmetijo obdajajo travniki, njeve in nekaj hektarjev gozda. Naša pomembna pridobitev je ekološki vrt, poleg tega pa je možen še ogled prašičev, kokoši, rac, krav dojiš in telet. Na kmetiji je manjša zbirka starih kmečkih orodij, ki so jih nekoč uporabljali. Na ogled imamo tudi vinograd, kjer pridelujemo vino.

- domačija

- ekološki vrt

- hlev

- sadovnjak, njive, gozd

Mihaela Jazbec

PRIMER DOBRE PRAKSE SODELOVANJE Z UČENCI OŠ KRMEJL

Učenci in učitelji so spoznali izjemnost ponujene priložnosti in tako na kmetiji izvedli dva naravoslovna dneva. Učenci predmetne in nato še razredne stopnje so na kmetiji spoznali peko kruha in piškotov, izdelovanje izdelkov iz naravnih materialov, razvrščanje in mletje različnih žit, luščenje fižola, pletenje kite iz česna, izdelovanje metel iz širka. Ines, Nina, Eva, Špela in Aljaž so zapisali: Na zanimiv in zabaven način smo spoznali značilnosti eko kmetije, si ogledali nožno urejen vrt, se preizkusili v nekaterih delih na kmetiji, upotvili, za kaj vse je dobra pira in kaj vse je mogoče pripraviti iz nje. Iz naravnih materialov smo izlobovali prikupne izdelke in rešili nekaj zanimivih učnih listov. Vonjali smo dišeča zelišča in tekmovali v poginavanju le-teh. Naravoslovni dan je bil zanimiv za mlajše učence, za mentorico in učiteljsko spremljevalko in tudi za vsakega od nas, devtišoželcev. Dan smo uspešno zaključili in ga proslavili s kozarkom domačega soka ter piškotov.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Evropska investicija v vašo prihodnost.

Projekt »SEMENA PRIHODNOSTI«

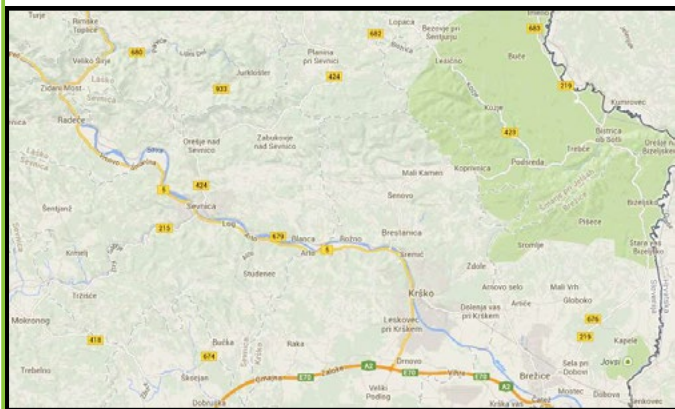
Spodbujanje podjetništva mladih
Ekološka kmetija Mihaela Jazbec

v sodelovanju z
Osnovno šolo Krmelj

Učni listi - Kmetija Domitrovič

OŠ Krmelj; sodelujoči učenci pri projektu »Semena prihodnosti«
Kmetija Domitrovič – Orešje na Bizeljskem

1) V zemljevid Slovenije **vriši pot** od Krmelja do Bizeljskega.

2) Kakšna je **pokrajina** na Bizeljskem? Opiši **relief**.

3) Kakšno je **rastje** v bližnji in daljni okolici Bizeljskega?

4) Katere **naravne** in **kulturne** znamenitosti najdemo v okolici?

NEKAJ SPLOŠNIH PODATKOV O KRAJU...

Bizeljsko je naselje v občini Brežice. Kraj krasijo repnice, Bizeljski grad, Cerkev sv. Lovrenca in še mnoge druge naravne in kulturne znamenitosti. Že sam kraj nosi bogato zgodovino in dediščino, katero danes ohranjajo. V okolici kraja se vzpenjajo vinske gorce. Najdemo veliko kmetij. V kraju se ukvarjajo predvsem z vinogradništvom in sadjarstvom.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

5) Kako se imenuje jed, ki je najbolj znana za Bizeljsko (pomagaj si s sliko)?

6) Na sliki je ena posebnost. Obkroži črko pred pravilnim odgovorom.

- a) kraška jama
- b) repnice
- c) votlina je posledica kopanja lignita.

7) Po čem je še znano Bizeljsko?
Obkroži črko pred pravilnim odgovorom.

- a) po čebelah
- b) po bizonih
- c) po marmeladi

8) Kot že veš, je Bizeljsko znano po vinskih goricah. Naštej, kaj vse pridelujejo in izdelujejo iz grozdja.

Vinski hram na Bizeljskem ni redkost. Namen hramov je za shranjevanje vinskega pridelka. Na Bizeljskem se srečujemo z najmanjšimi hrami v Sloveniji.

9) Katero drevo je značilno za Bizeljsko?

Za konec pa še uganka ...

Kot simbol slovenstva se to drevo predstavlja, iz cvetov okusen napitek se pripravlja.

Katero drevo je to? _____

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

KMETIJA DOMITROVIČ – OREŠJE NA BIZELJSKEM

1. S katerimi dejavnostmi se ukvarjajo na kmetiji?

Kaj vse pridelujejo na kmetiji?

2. Kje uporabljajo pridelke?

3. Ali imajo na kmetiji dopolnilno dejavnost?

DA/NE

Če da, katero? _____

4. Kje dobijo surovine za pekovske izdelke?

5. Katere izdelke izdelujejo in kje jih prodajajo?

6. Katere obdelovalne površine imajo? Obkroži črko pred pravilnim odgovorom.

- a) vinogradi b) pašniki c) gozdovi č) njive
d) sadovnjaki e) travniki f) travniški sadovnjaki g) drugo: _____

8. Katere živali imajo na kmetiji?

- a) ovce b) govedo c) kunce č) koze d) kokoši e) konji
f) prašiče g) drugo: _____

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

9. Ugani.

- Prav za nobeno rabo ni ta debeli stric, a požrl bi prav vse – od repe do slaščic. Kdor pa bo požrl njega, bo zariplih lic.

Katera žival je to? _____

10. Katere vrste je kmetija?

- a) ekološka b) turistična c) klasična (običajna)

11. Kakšna je okolica kmetije (relief, raba tal, vodovje)?

RELIEF: _____

RABA TAL: _____

VODOVJE: _____

Tukaj je prostor, kjer zapiše še kaj **več** o kmetiji.

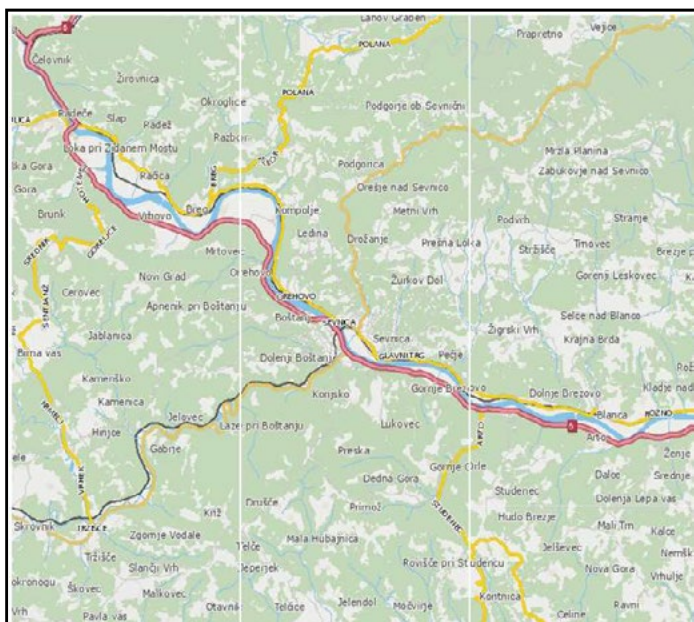

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

Učni listi - Kmetija Jazbec

OS Krmelji: sodelujoči učenci pri projektu »Semena prihodnosti«
Tehniški dan na ekološki kmetiji Mihaele Jazbec

1. V zemljevid Občine Sevnica **vrši pot** od Krmelja do Podvrha, kjer se nahaja kmetija.
2. V kateri **krajevni skupnosti** se nahaja Podvrh? _____
3. Označi **reko**, ki se vije v bližini.
4. Na koliko metrim **nadmorske višine** se nahaja Podvrh? _____
5. Katere **naravne in kulturne znamenitosti** najdemo v okolici?

POMOČ PRI REŠEVANJU - Podvrh

To je naselje, ki leži na prehodu Vzhodnega Posavskega hribovja na višini 480 m v K. S. Zabukovje. Na jugu in zahodu je dolina Podvrškega potoka in nadno na nasprotni strani vzpetina Ajdovski gradec. V vasi je tudi 'vinotoč' – Turistična kmetija Klenovšek-Grobelnik. Nad domačijo stoji kamnito kužno znamenje, ki je v tem območju redek pojav.

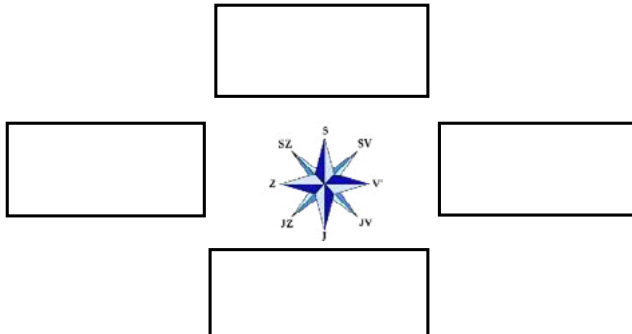
Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

OŠ Krmelj; sodelujoči učenci pri projektu »Semena prihodnosti«
Tehniški dan na ekološki kmetiji Mihaele Jazbec

- 1) **ORIENTACIJA** – S pomočjo karte in kompasa ugotovi in v kvadratke zapiši, kaj se nahaja v **različnih smereh** od tvojega stojišča.

- 2) Zapiši katera **zelišča** najdemo na kmetiji in za kaj jih lahko uporabljamo.

Vrste zelišč:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Uporaba zelišč:

- _____
- _____
- _____
- _____

EKRP

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

Ime in priimek: _____ Datum: _____

1. S svojimi besedami pojasni, kaj pomeni **ekološko kmetovanje**?

2. Kaj **lahko** in česa **ne** smejo uporabljati pri ekološkem kmetovanju?

✓	X

3. Kaj pomeni **ekološka reja živali**?

4. Katere **vrste žit** pridelujejo na kmetiji?

_____ in _____.

5. Kako **pridelujejo** žita? Obkroži **pravilen** odgovor.

- a) orjejo, žanjejo, meljejo
- b) orjejo, sejejo, žanjejo, luščijo, meljejo
- c) žanjejo, meljejo

6. Za kaj **uporabljajo** žita? Obkroži **pravilen** odgovor.

- a) za prehrano ljudi in živali
- b) samo za prehrano ljudi
- c) samo za prehrano živali

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

OŠ Krmelj; sodelujoči učenci pri projektu »Semena prihodnosti«
Tehniški dan na ekološki kmetiji Mihaele Jazbec

7. Kako žita vključujejo v prehrano ljudi ?

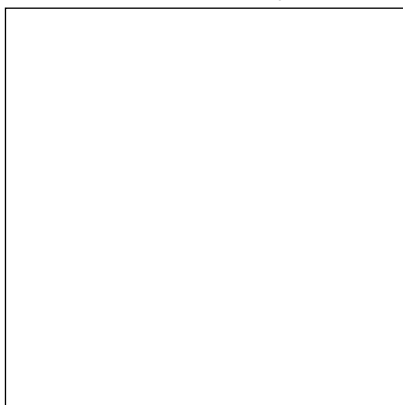
8. To delavnico bomo izvajali na prostem – pod kozolcem.

Iz različnih naravnih materialov in pripomočkov boš napravil/a svoj izdelek. Pozorno poslušaj razlago, da se boš lahko kasneje samostojno lotil/a izdelave enega ali več izdelkov. Pa veliko domišljije in spretnosti ti želim.

1. Imenuj naravne materiale, iz katerih pripravljamo izdelek.

2. Naštej (3) izdelke, ki jih je bilo mogoče narediti.

3. Nariši izdelek, ki si ga sam napravil.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

OŠ Krmelj; sodelujoči učenci pri projektu »Semena prihodnosti«
Tehniški dan na ekološki kmetiji Mihaele Jazbec

PIRA

Pri tej delavnici boš pekel pirine pišbote. Upam, da si s seboj prinesel predpasnik! ☺
Potrudi se po svojih najboljših močeh in imej ušesa na pedljih. Med peko boš izvedel
veliko novega o tej izvrstni žitarici – piri.

1. NALOGA

Katero od žit na slikah je pira? Obkroži pravilni odgovor.

Slika 1/ Slika 2

2. NALOGA

Kaj vse lahko pripravimo iz pira? Napiši na črto.

3. NALOGA

Recept za pripravo pišbotov zdaj že poznaš. Nariši del, ki ti je bil najbolj všeč in v
zvezeh zapiši, zakaj ti je všeč.

ALI VEŠ?

- Pira je bila v Evropi in Aziji znana in cenjena že pred 9000 leti
- Vsebuje kar 20 % beljakovin
- Pira velja za idealno živilo
- Mnogi jo imenujejo kar mati vseh mehkih žit

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

OŠ Krmelj; Sodelujoči učenci pri projektu »Semena prihodnosti«
Tehniški dan na ekološki kmetiji Mihaele Jazbec

KMEČKE IGRE ...

1. **Skakanje v vrečah** (potrebujemo vreče iz jute, tri tekmovalce, zarisano polje 6 m, vsaj dve ekipi)

Tekmovalec stopi v vrečo in s sonožnimi skoki preskače zarisano polje. Nasproti starta stoji 2 tekmovalce, ki vstopi v vrečo namesto prvega in skače nazaj. Tam stoji 3 tekmovalce, ki zamenja drugega in priskače čez cilj. To poskušajo narediti čim hitreje. Zmaga ekipa, ki je najhitrejša.

2. **Nošenje jajca** (potrebujemo žlico, jajca(surova, vmes pa kakšno kuhano), označeno polje, dve ekipi tekmovalcev)

Tekmovalec dobi žlico in na njej jajce. Poskuša priti čim hitreje skozi cilj, ne da mu jajce pade na tla. Če mu jajce pade na tla in se ne razbije, pobere jajce in gre na start ter ponovi vajo. Če pa se mu razbije, je zanj igra končana.

3. **Iskanje krompirja** (krompir, trakovi za oči, več tekmovalcev v paru, rob polja)

V igri sta 2 tekmovalca. Omejimo čas. Enemu zavežemo oči, da ne vidi, drugi pa ga usmerja do krompirja. Ko pride do krompirja, lahko vsakič pobere samo enega in ga prinese nazaj do igralca, ki ga usmerja.

Tisti par, ki najde največ krompirja, zmaga.

4. **Samokolnica** (tekmovalci v paru)

Igralec se postavi v položaj za samokolnico. Drugi igralec ga prime za noge in ga zapelje do cilja. Par, ki pride na cilj prvi, zmaga.

Vozijo na polju ali travniku.

5. **Vlečenje vrvi** (2 ekipi tekmovalcev, vrv (6 m), označeno polje s sredino)

Prva ekipa prime vrv na enem koncu, druga naredi prav tako na drugi strani. Na sredini vrvi je trakec. Nato vlečejo vrv. Tista ekipa, ki povleče trakec (na vrvi) na svojo stran polja – čez sredino, zmaga.

Točkovanje je odvisno od števila ekip oziroma od števila tekmovalcev.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje.

LITERATURA

Alauf, Katja, 2013. Miti o motivaciji. Diplomsko delo. Maribor, Pedagoška fakulteta, Oddelek za razredni pouk.

Gabrijan, Monika. 2011. Bodoče didaktične kmetije na območju TOTI LAS. V: Večnamenska uporaba podeželja: potencialne didaktične kmetije v območju TOTI LAS in vključevanje mladih, 52–70.

Jolly, Linda, Erling, Krogh idr. 2004. The Farm as a Pedagogical Resource: Background for and evaluation of the co-operation between agriculture and primary school in the county of Nord-Trøndelag, Norway. Spletni vir: http://ifsa.boku.ac.at/cms/fileadmin/Proceeding2004/2004_WS4_22_Jolly.pdf (5. 5. 2014).

Jovanovič, Vera. Fattorie Didattiche del Veneto. Educational Turism in Italy, Veneto Region. Spletni vir: http://www.galbassapadovana.it/fileadmin/user_upload/uploads/uploadsBASSA_PADOVANA/DOWNLOAD/fattorie_didattiche-Rapporto_Definitivo_1_.pdf (25. 2. 2014).

Kerndl, Milena. 2010. Učno okolje, ki omogoča kakovostno samostojno učenje. V: Revija za elementarno izobraževanje, (3) 2–3, 105–121.

Korban Črnjavič, Maja, Hus, Vlasta. 2009. Stališča učiteljev do izkustvenega učenja in poučevanje predmeta spoznavanje okolja. V: Revija za elementarno izobraževanje, 1, 73–81.

Kovačič, Matija, Andrej Udovič. 2003. Razvojni trendi v slovenskem kmetijstvu. V: Zbornik Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Biotehnična fakulteta. Ljubljana. Kmetijstvo, 81–2, 297–331.

Kužnik, Lea. 2009. Interaktivno učno okolje in muzeji za otroke: Teoretski model in zasnova. Zbirka kulturna dediščina, zv. 3. Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Kmečka izobraževalna skupnost. 2014. Spletni vir: http://www.kisnet.at/ucne_kmetije.htm (10. 2. 2014).

Kmetija Plavica. 2014. Spletni vir: <http://www.plavica.si/> (10. 2. 2014)

Kmetijski zavod Celje. Z Brihto na počitnice. Spletni vir: <http://www.kmetijskizavod-celje.si/leader-z-brihto-na-pocitnice> (10. 2. 2012).

Kresnik, Zdenka. 2011. Pilotni model didaktične kmetije ter model kompetenčnega in rezidenčnega centra. V: Večnamenska uporaba podeželja: potencialne didaktične kmetije v območju TOTI LAS in vključevanje mladih, 42–52.

Las Mežiške doline. Po znanje na kmetijo. Spletni vir: http://www.las-md.si/index.php?site=vsebine_n&nid=6902&kat=3850&lang=1&parent=0 (12. 2. 2014).

Marinčič, Dragica. 2011. Mladi in podeželje. V: Večnamenska uporaba podeželja: potencialne didaktične kmetije v območju TOTI LAS in vključevanje mladih, 12–28.

Operativni program za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 (osnutek). Spletni vir: http://www.mko.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/6505/f2caa7617eb82840da07dcbdf76151ab/ (18. 2. 2014).

Potočnik Slavič, Irma. 2010. Vključevanje kmetov v oskrbne verige: Primer dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. V: Razprave. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Dela, 34, 5–22.

Pregl, Olga. 2014. Predstavitev projekta in partnerjev. V: Večnamenska uporaba podeželja: potencialne didaktične kmetije v območju TOTI LAS in vključevanje mladih, 6–12.

Pregl, Olga. 2014. Dopolnilne dejavnosti na kmetiji: vrste, postopki, registracije in zakonodaja. V: Večnamenska uporaba podeželja: potencialne didaktične kmetije v območju TOTI LAS in vključevanje mladih, 28–42.

Rozina, Tanja. 2010. Predšolski otroci na kmetiji. Diplomsko delo. Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Oddelek za predšolsko vzgojo.

RRA Posavje, 2013. Razvojna strategija LAS Posavje za obdobje 2014–2020. Osnutek gradiva, RRA Posavje.

Švajger, Andreja. 2011. Naravoslovni dan Ribnik v 3. razredu osnovne šole. Diplomsko delo. Maribor, Pedagoška fakulteta, Oddelek za razredni pouk. 58

Učilnica v naravi. 2014. Spletni vir: <http://www.ucilnicavnaravi.si/> (15.2.2014).

Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Spletni vir: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED2812>.

Zeliščna kmetija Kalan. 2014. Spletni vir: <http://www.podezelje.com/vsebine/zeliscna-kmetija-kalan/78/>.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja.
Evropa investira v podeželje